

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Історичний факультет
Кафедра політології та філософії

Кваліфікаційна робота
рівень вищої освіти – другий (магістерський)
з теми: **«ІНФОРМАЦІЙНІ ВІЙНИ СУЧАСНОСТІ: ЗАСОБИ ТА
МЕХАНІЗМИ ВЕДЕННЯ НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНИ»**

Виконав: студент 2 курсу, групи Р1-М23
напряму підготовки (спеціальності)
052 Політологія

Олійник Андрій

Керівник: **Чабанов В.Г.**,
кандидат філософських наук, доцент

Кам'янець-Подільський – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ.....	6
1.1 Сутність та основні ознаки інформаційної війни.....	6
1.2 Методологічні засади дослідження.....	13
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ВВЕДЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ.....	19
2.1 Методи та механізми інформаційних війн в історії.....	19
2.2 Типи інформаційних війн.....	29
РОЗДІЛ 3. ЗАСОБИ І МЕХАНІЗМИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ В УКРАЇНІ.....	39
3.1 Причини, цілі та технології ведення інформаційної війни росії проти України.....	39
3.2 Використання фейків як інструмент інформаційної війни проти України.....	46
3.3 Стратегія протидії в інформаційній війні в Україні.....	58
ВИСНОВКИ.....	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	70
ДОДАТКИ.....	81

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сьогодні інформація є основою буття та розвитку суспільства в цілому. Сьогодні людство живе в інформаційному суспільстві. Інтенсивне впровадження інформаційних технологій, а також інформатизація суспільства є ключовим етапом розвитком, який знаходить своє відображення в економіці, культурі, науці та політиці. З одного боку це є розвиток сучасного світу, а тому без інформаційних ресурсів життя сьогодні є неможливим. З іншого боку інформацію почали використовувати за для впливу на свідомість певного кола осіб, маніпуляцію, нав'ювання власних інтересів тощо. Наслідками цього процесу є інформаційні війни, які сьогодні вийшли на передовий план будь-яких політичних конфліктів.

Зараз інформаційні війни впливають на думки та погляди суспільства. Використання методів дезінформації та маніпуляції спотворює сприйняття подій, учасників конфлікту та ідеологічні перспективи, що може мати негативні наслідки для соціальної стабільності, міжнародних відносин та довіри до засобів масової інформації.

З початком повномасштабного вторгнення росії в Україну питання бойових дій та заходів безпеки в контексті інформаційної війни стали як ніколи актуальними, адже в сучасному світі інформація розповсюджується надто швидко і дуже легко може дезорієнтувати населення. Масовими фейковими новинами та пропагандою росія намагається відвернути увагу суспільства та всього світу від реальної картини того, що відбувається в Україні.

Засоби та механізми інформаційної війни є досить різноманітними, але всі мають одне завдання – ввести в оману суспільства щодо правдивих подій з тих чи інших причин; маніпуляція та дезорієнтація, спотворення інформації.

Важливим аспектом протидії інформаційним війнам є розвиток медіаграмотності, яка допомагає людям аналізувати, оцінювати та критично ставитися до інформації. Вона охоплює здатність розпізнавати маніпулятивні техніки, розуміти різноманітну інформацію та її вплив, а також розвиток навичок перевірки достовірності інформації та розпізнання фейкових новин.

Отже, для України сьогодні важливо підвищити інформаційну безпеку та розробити дієві засоби інформаційної контратаки, підвищити рівень медіаграмотності у суспільстві, вдосконалити нормативно-правове забезпечення інформації. Адже інформаційна безпека – це безпека держави та її соціальних, економічних та політичних сфер.

Мета дослідження полягає у розкритті змісту й особливостей інформаційної війни та засобів й механізмів ведення інформаційної війни в Україні.

Визначена мета зумовила постановку таких **завдань**:

1. Обґрунтувати поняття «інформаційна війна» в науковій літературі.
2. Визначити основні методи та механізми інформаційних війн в історії.
3. Проаналізувати типи інформаційних війн.
4. З'ясувати причини, цілі та технології ведення інформаційної війни росії проти України.
5. Охарактеризувати фейки як інструмент інформаційної війни проти України.
6. Розглянути стратегію протидії в інформаційній війні в Україні.

Об'єктом дослідження є феномен інформаційної війни.

Предметом дослідження виступають засоби та механізми ведення інформаційної війни сьогодення на прикладі України.

Для вирішення поставлених завдань в магістерській роботі використовувалися загальнонаукові та фундаментальні **методи дослідження**: використано принцип об'єктивності для точної інтерпретації тих чи інших понять

та подій; методом аналізу було здійснено характеристику поняття «інформаційна війна» та розглянута її сутність, розглянуто ступінь вивчення даного поняття серед інших дослідників та науковців, а також охарактеризовано цілі та методи інформаційної війни росії проти України; за допомогою системного підходу розглянуто та сформовано типологію інформаційних війн; порівняльним методом, індукції та дедукції викладено висновки в ході магістерського дослідження; історичний підхід дав можливість дослідити появу інформаційних війн та використання інформаційної зброї до XXI століття.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що інформаційна війна триває досить довгий період, а з повномасштабним вторгненням методи та механізми її ведення дещо змінилися та мають сильний вплив на суспільство. Ми під час написання магістерського дослідження ми отримали результати, які містять елементи наукової новизни, а саме: доведено, що фейкові новини є основним та найбільш впливовим методом ведення інформаційної війни та розкрито особливості інформаційної пропаганди росії в умовах теперішньої війни. Також в магістерській роботі розкрита сутність Стратегії протидії інформаційній війні в Україні (на прикладах розкриття та спростування фейкової інформації).

Практичні значення отриманих результатів. Основні теоретичні положення та висновки під час дослідження роботи можуть використовуватися студентами під час написання дипломної чи магістерської роботи, при підготовці матеріалів для науково-практичних конференцій, складання навчально-методичних матеріалів, посібників тощо.

Структура й обсяг роботи. Магістерська робота складається з 3 розділів, 8 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 85 сторінок.

ВИСНОВКИ

В ході магістерського дослідження були розглянуті та виконанні наступні завдання:

1. Обґрунтовано поняття «інформаційна війна» в науковій літературі. Поняття «інформаційна війна» набуває сьогодні особливої актуальності, що пов'язано з тим, що ми проживаємо в епоху інформаційної трансформації. Через інформаційний вплив за допомогою засобів масової інформації, суспільство зіштовхнулося з такою проблемою, як дезінформація, інформаційна маніпуляція, фейки, хакерські атаки тощо. Хоча інформаційна війна немає визначеної лінії фронту та має глобальний характер, всі ці наслідки призводять до інформаційної боротьби та протистояння, яка часто супроводжується військовими діями на фронті. Отже, інформаційна війна – це соціально-політичне явище, який має на меті послабити моральний та матеріальний ресурс ворога, впливати на свідомість певного кола осіб за для досягнення конкретних цілей. Інформаційна війна може тривати в мирний час та військовий.

2. Визначено основні методи та механізми інформаційних війн в історії. Термін «інформаційна війна» вважається досить новим у науковій літературі, хоча застосування методів та засобів інформаційної війни спостерігається значно раніше. Такі методи як дезінформація, навіювання, пропаганда, чутки використовувалися ще з часів Середньовіччя. Особливого значення дані методи набули під час Першої та Другої світових війн: вперше почали застосовуватися друковані засоби такі, як брошури, листівки, плакати, преса, поширювалися ідеологічні наративи та пропагандистські настрої. До основних засобів інформаційної війни відносять: приховування інформації, спотворення інформації, кількісне поширення однієї й тієї ж інформації, відволікання уваги від важливого до не важливого тощо. Такі засоби використовуються в текстових форматах, аудіо

форматах, відео та фото. Також у роботі було описано типологію методів інформаційної війни за традиційними та не традиційними методами.

3. Проаналізовано типи інформаційних війн. В роботі подано характеристику таким типам інформаційної війни: ведення війни у сфері управління, розвідувальна війна, радіоелектронна боротьба, психологічна, кібернетична, економіко-інформаційна війни.

4. З'ясовано причини, цілі та технології ведення інформаційної війни росії проти України. Війна в Україні супроводжується інформаційною боротьбою, оскільки засоби масової інформації є основним джерелом інформування суспільства, що дає поштовх до маніпуляції та дезінформації українців. На нашу думку, основна мета інформаційної війни та широкомасштабне вторгнення в Україну сформовано прагненням ідеї росії про возз'єднання країн колишнього СРСР в єдину цілу імперію під керівництвом кремля. Основна мета пропагандистської діяльності росії має завдання зіпсувати довіру українців та цілого світу до ЗСУ, нав'язати недовіру до чинної влади України. У своїй діяльності росія застосовує всі можливі технології ведення інформаційної війни, що пов'язано з не ефективністю їхньої стратегії. Основними методами є поширення фейкової інформації, спотворення інформації та дезінформація.

5. Охарактеризували фейки як інструмент інформаційної війни проти України. Фейки – це умисне спотворення та викривлення тих чи інших явищ, подій, фактів. Сьогодні фейки є досить розповсюдженим явищем, а тому необхідно вміти їх викривати, аналізувати та перевіряти. У роботі наведено декілька прикладів дезінформаційної діяльності за допомогою фейкових новин з боку росії.

6. Розглянуто стратегію протидії в інформаційній війні в Україні. Від початку незалежності України й до сьогодні нормативно-правова база щодо забезпечення інформаційної безпеки має досить повну систему захисту. Проте на практиці вона не завжди працює. Сьогодні важливо мати ефективну систему

інформаційної протидії, яка має включати ефективні стратегії виявлення та реагування на дезінформацію. Україні слід звернути увагу на досвід зарубіжних країн та впровадити в себе деякі з аспектів в нашій країні. Важливим елементом є підвищення медіаграмотності у суспільстві: проведення тренінгів для дорослих та дітей, вивчення інформаційної безпеки в школах та вищих навчальних закладах тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрієнко С., Івашенко С. Стратегії боротьби з дезінформацією та пропагандою в контексті гібридної війни // Вісник Хмельницького національного університету. 2024. № 5. С. 9-13.
2. Батрименко О., Неліпа Д. Фейк-ньюз у соціальних мережах як маніпулятивний засіб інформаційної війни // Вісник Львівського університету. Серія: Філософсько-політологічні студії. Вип. 44. 2022. С. 86-91.
3. Бондар Ю. В. Четверта світова війна: інформаційні чинники // Діалог цивілізацій чи Четверта світова війна : Матеріали П'ятої всесвітньої конф., 25 травня 2006 р. / Ю. В. Бондар. Київ : МАУП, 2007. С. 266-272.
4. Бойко О. О. Інформаційна війна в Україні в умовах сучасності // Політ. Сучасні проблеми науки : тези доповідей XIX Міжнар. наук. конф. молодих учених і студентів (м. Київ, 1-4 квіт. 2019 р.). Національний авіаційний університет. Київ : НАУ, 2019. С. 58.
5. Близняк О. А., Гуменна К. М. Інструменти інформаційної війни Росії проти України під час повномасштабного вторгнення 2022-2024 // Політичне життя. 2024. № 2. С. 145-149.
6. Басенко Р. О., Шаравара Р. І., Кравченко А. П., Чумаш Д. О. Перспективи розвитку правового забезпечення протидії інформаційній війні // Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 4. С. 28-30.
7. Вовк В. М. Фейки як загроза національній безпеці в умовах гібридної війни // Філософські та методологічні проблеми права. 2022. № 2 (24). С. 80-85.
8. Войтович Н. О., Кравець Р. К. Сучасна інформаційна війна: росія проти України // Обрій друкарства. 2014. № 1 (3). С. 69-78.

9. Воробець Н. Інформаційна війна Росії проти України: динаміка впливу на суспільну свідомість і виклики для національного становлення // Вісник Прикарпатського університету. Серія : Політологія. Вип. 15. 2023. С. 18-25.
10. Горпинич Г. І. Інформаційні війни як об'єкт наукової рефлексії. Поліпарадигмальний підхід // Габітус : науковий журнал. Вип. 5. 2018. С. 36-41.
11. Гібридна війна і журналістика. Проблеми інформаційної безпеки : навчальний посібник / за заг. ред. В. О. Жадька ; ред.-упор. : О. І. Харитоненко, Ю. С. Полтавець. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. 356 с.
12. Громовенко К. В., Кушнір В. В. Інформаційна війна: поняття, зміст та основні форми // Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія : Юридичні науки. Том 35 (74). 2024. № 2. С. 1-6.
13. Гурковський В. І. Особливості застосування інформаційної зброї умовах глобального інформаційного суспільства // Державне управління: удосконалення та розвиток : електронний журнал. Дніпро : ТОВ «ДКС-центр», 2010. № 4. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=123> (дата звернення: 17.11.2024).
14. Гула Р. В., Передерій І. Г., Вітринська О. В. Типологія сучасних інформаційних воєн: провідні підходи до трактування // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2020. № 2. С. 35-42.
15. Галіпчак В. Інформаційна війна як складова гібридної війни в умовах російської агресії // Вісник Прикарпатського університету. Серія : Політологія. Вип. 15, 2023. С. 26-32.
16. Глушук Є. Фейки як інструмент тиску в умовах війни: специфіка застосування та сприйняття // Наукові праці національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Вип. 67. 2023. С. 96-107.
17. Грицай Р. О. Інформаційні війни: пошук стратегії протидії // Публічне управління та адміністрування в Україні. Вип. 33. 2023. С. 18-23.

18. Гбур З. В. Основи інформаційної безпеки держави в умовах війни // Russian-Ukrainian war (2014-2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic and legal aspects: a scientific monograph. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2022. P. 868-872.
19. Джерелейко І. Зарубіжний досвід ведення інформаційної війни // Актуальні питання документознавства та інформаційної діяльності: теорії та інновації : матер. І Міжн. наук.-практ. конференції студентів, аспірантів та молодих науковців. Одеса, 2015. С. 253-257.
20. Демченко Д. А. Теоретико-методологічні засади дослідження інформаційних війн як найпоширенішого засобу ідеологічного протиборства у ХХ столітті // Наукові праці МАУП. Вип. 48 (1). Київ, 2016. С. 58-60.
21. Довгань Б. В., Мартинюк О. В. Становлення та розвиток поняття інформаційної війни // Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса. 2020. № 12. С. 51-56.
22. Дубас О. П. Інформаційна війна: нові можливості політичного протиборства // Освіта регіону : науковий журнал. 2010. № 1. С. 69.
23. Доскіч Л. С. Фейкові новини к новітній засіб маніпуляції та дезінформації // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2022. № 4. С. 72-77.
24. Денисюк Ж. З. Пропаганда та контрпропаганда в контексті стратегій державної інформаційної політики // Вчені записки ТНУ В. І. Вернадського. Серія : Державне управління. Т. 32 (71). 2021. № 2. С. 46-51.
25. Дослідження Chatham House: Українську інформаційну стійкість недооцінили й у росії, і на Заході. URL: <http://surl.li/slcrpm> (дата звернення: 22.11.2024).
26. Зеленін В. В. По той бік правди: нейролінгвістичне програмування як зброя інформаційно-пропагандистської війни : навч. посіб. Том 1. НЛП – ХХ

століття. 2-е видання, виправлене та доповнене. Київ : Вид-во «Люта справа», 2015. 384 с.

27. Зацерковний В. І., Тішаєв І. В., Демидов В. К. *Методологія наукових досліджень* : навч. посіб. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 236 с.

28. Інформаційна війна // Велика українська енциклопедія. URL: <http://surl.li/ndnmwc> (дата звернення: 21.11.2024).

29. *Історичне джерелознавство : підручник* / Авт.: Я. С. Калакура, І. Н. Войцехівська, С. Ф. Павленко, Б. І. Корольов, М. Г. Палієнко; гол. ред. С. В. Головка. Київ: Либідь, 2002. 488 с.

30. Кирильчук Є. О. Інформаційна війна як дієвий феномен протистояння в суспільно-політичній боротьбі // *Наукові праці МАУП*. Вип. 4 (39). Київ, 2013. С. 58-61.

31. Клименко Н. Г. Підходи, принципи та методи дослідження державного регулювання діяльності недержавних інституцій у контексті забезпечення національної безпеки // *Державне управління: удосконалення та розвиток*. Дніпро : Вид-во ТОВ «ДКС-центр», 2020. № 7. 6 с.

32. Концепція «гібридної» війни та її складові. URL: <https://censs.org/concept-of-hybrid-warfare-and-its-components/> (дата звернення 20.11.2024).

33. Калініченко Б. Визначальні напрями формування стратегії протистояння інформаційній війні // *Держава і право*. Серія : Політичні науки. Вип. 83. 2019. С. 61-73.

34. Ларіончева Н. А. Сучасні інформаційні війни: на прикладі російсько-українського протистояння // *Політикус : науковий журнал*. Вип. 1. 2024. С. 14-20.

35. Мирошнеченко А. І. Інформаційна політика в умовах воєнного стану // *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: публічне управління та адміністрування. Т. 34 (73). 2023. № 4. С. 41-45.

36. Малик Я. Інформаційна війна і Україна // Демократичне врядування : науковий вісник. Вип. 15. 2015. 8 с.
37. Младьонова А. Д. Інформаційна війна і політика безпеки: політико-правовий вимір : дис ... на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 – Політологія. Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. Харків, 2021. 200 с.
38. Марценко Н. С. Поняття та види інформаційних війн // Матеріали ІV міжнародної науково-практичної конференції «Російсько-українська війна: право, безпека, світ». Тези наукових доповідей (29-30 квітня 2022 року). Тернопіль, 2022. С. 239-242.
39. Миколюк А. В. Публічне управління в умовах військового стану: питання ефективності // Публічне управління та адміністрування в Україні. Вип. 29. 2022. С. 45-48.
40. Меренюк С., Меренюк Х. Україно-російська гібридна війна // Україна в умовах трансформації міжнародної системи. Львів, 2019. С. 47-51.
41. Мудра І., Сінькова Є. Інструменти інформаційної війни проти України в інтернет-ЗМІ // Журналістські науки. Львів : Львівська політехніка, 2017. С. 39-44.
42. Неправда: в Миколаєві росія влучила по місцю дислокації «найманців» НАТО // VoxCheck. URL: <https://voxukraine.org/nepravda-u-mykolayevi-rosiya-vluchyla-po-mistsyu-dyslokatsiyi-najmantsiv-nato> (дата звернення: 22.11.2024).
43. Ніколаєць Ю. Державна інформаційна політика України в умовах повномасштабного воєнного вторгнення російської федерації: суспільно-мобілізаційний потенціал і ефективність // Політичні студії. 2024. № 1 (7). С. 42-67.
44. Нагірняк, А. Богдан Хмельницький – видатний стратег і полководець // Військово-науковий вісник. 2009. № 11. С. 139-141.

45. Нарис теорії і практики інформаційно–психологічних операцій // Дзюба М.Т., Жарков Я.М., Ольховой І.О., Онищук М.І. : навчальний посібник / За загальною редакцією В.В. Балабіна. Київ : ВІТІ НТУУ «КПІ», 2006. 471 с.
46. Об'єктивність // Енциклопедія сучасної України. URL: <https://esu.com.ua/article-74579> (дата звернення: 22.11.2024).
47. Основи методології та організації наукових досліджень : навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнктів / за ред. А. Є. Конверського. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 352 с.
48. Порівняльний метод. Metodologia Sapiens. URL: <https://metodologiasapiens.com/uk/metodos/metodo-comparativo/> (дата звернення: 22.11.2024).
49. Проноза І. І. Інформаційна війна: сутність та особливості прояву // Актуальні проблеми політики. Вип. 61. 2018. С. 76-84.
50. Почепцов Г. Від покемонів до гібридних війн: нові комунікативні технології ХХІ століття. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2017. 260 с.
51. Патлашинська І. В. Сучасна російсько-українська інформаційна війна: завдання, методи та особливості використання // Регіональні студії. 2022. № 28. С. 84-87.
52. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022. *Офіційний портал Верховної ради України*. 2022.
53. Про організацію взаємодії між Збройними Силами України, іншими складовими сил оборони та представниками засобів масової інформації на час дії правового режиму воєнного стану : Наказ Головнокомандувача Збройних Сил України від 03 березня 2022 року № 73. 2022. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS36785?an=2> (дата звернення: 07.11.2024).
54. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 березня 2022 року «Щодо реалізації єдиної інформаційної політики в умовах

воєнного стану» : Указ Президента України від 19 березня 2022 р. № 152/2022. *Офіційний портал Верховної ради України*. 2022.

55. Про медіа : Закон України від 13.12.2022 р. № 2849-IX. *Офіційний портал Верховної ради України*. 2023. № 47-50. Ст. 120.

56. Про затвердження плану заходів з реалізації Стратегії інформаційної безпеки на період до 2025 року: Розпорядження Кабінету Міністрів від 30 березня 2023 року № 272-р. *Офіційний портал Верховної ради України*. 2023.

57. Про інформацію : Закон України від 1992 р. 2657-XII ; поточна редакція від 27.07.2023. *Офіційний портал Верховної ради України*. 1992. № 48. Ст. 650.

58. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 березня 2021 року «Про створення Центру протидії дезінформації» : Указ Президента України від 19 березня 2021 р. № 106/2021. *Офіційний портал Верховної ради України*. 2021.

59. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : Закон України від 2017 р. 2163-VIII ; поточна редакція від 28.06.2024. *Офіційний портал Верховної ради України*. 2017. № 45. Ст. 403.

60. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392/2020. *Офіційний портал Верховної ради України*. 2020.

61. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року «Про Стратегію кібербезпеки України» : Указ Президента України від 26 серпня 2021 р. № 447/2021. *Офіційний портал Верховної ради України*. 2021.

62. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію інформаційної безпеки» : Указ Президента

України від 28 грудня 2021 р. № 685/2021. *Офіційний портал Верховної ради України*. 2021.

63. Радіоелектронна боротьба (РЕБ) – ключ до успіху сучасної оборони. URL: <https://bezpeka.club/radioelektronna-borotba-reb> (дата звернення: 22.11.2024).

64. Російсько-українська кібервійна: що та чому стає мішенню хакерів? URL: <https://speka.media/rosiisko-ukrayinska-kiberviina-shho-ta-comu-staje-misennyu-hakeriv-9xhrybw> (дата звернення: 20.11.2024).

65. Руднева А. Формування державної стратегії інформаційної війни України // Вісник Львівського університету. Серія : Філософ.-політолог. студії. Випуск 5. 2014. С. 53-61.

66. Редзюк В., Редзюк Н. Сучасні проблеми інформаційної безпеки України та напрями їх вирішення // Публічне управління: концепції, парадигма, розвиток, удосконалення. 2023. № 3. С. 59-65.

67. Стадник А. Г. Основні моделі організації інформаційних війн та їх різновиди // Спеціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики. Вип. 67-68. 2015. С. 81-91.

68. Смоленська Б. І., Хромова О. І. Феномен інформаційної війни: сутність та наслідки // Економіка інформаційної діяльності підприємств. С. 537-539.

69. Сидор Ю. В. Інформаційні війни як виклик міжнародній безпеці // Актуальні проблеми країнознавчої науки : матеріали I Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конференції (м. Луцьк, 9-10 жовтня 2014 р.) / за ред. В. Й. Лажніка. Луцьк : Вежа-Друк, 2014. С. 148-151.

70. Семен Н.Ф. Російські інтернет-ресурси як чинник інформаційної війни проти України : дис. ... канд. наук із соціальних комунікацій: 27.00.01 «Теорія та історія соціальних комунікацій». Рівне. 2018. 260 с.

71. Сунгурова С. Р. Політико-інформаційна війна: інструментально-функціональний аспект // Політикус : науковий журнал. Вип. 6. 2021. С. 67-72.

72. Саприкін О. А. Фейк як інструмент інформаційної війни проти України // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2016. № 1. С. 87-94.
73. Стратегія інформаційної безпеки – 2025: що змінюється у сфері цифрових прав. URL: <https://dslua.org/publications/strategiia-informatsiynoi-bezpeky-2025-shcho-zminytsia-u-sferi-tsyfrovykh-prav/> (дата звернення: 22.11.2024).
74. Сазанова К. В. Громадський супротив інформаційній війні під час збройної російської агресії. Житомир, 2022. 4 с.
75. Требін М. П. Феномен інформаційної війни у світі, що глобалізується // Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. Серія : Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2013. № 2. С. 188-198.
76. Терещенко В. В. Особливості державної інформаційної політики в умовах війни // Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 2. С. 391-395.
77. Фотофейк: у пораненого бійця ЗСУ у шпиталі незаконно вилучили здорову нирку // VoxCheck. URL: <https://voxukraine.org/fotofejk-u-poranenogo-bijtsya-zsu-u-shpytali-nezakonno-vyluchyly-zdorovu-nyrku> (дата звернення: 22.11.2024).
78. Фейк: в Одесі ЗСУ вигнали хворих із поліклініки і розмістили поряд артилерію // StopFake. URL: <https://www.stopfake.org/uk/fejk-v-odesi-zsu-vignali-hvorih-iz-polikliniki-i-rozmistili-poryad-artileriyu/> (дата звернення: 22.11.2024).
79. Худолій А. О. Інформаційна війна 2014-2022 рр. : монографія. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2022. 208 с.
80. Череватюк В. Б., Бойко О. О. Інформаційні війни (конфлікти): теоретико-правовий аспект // Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія : Юридичний вісник «Повітряне і космічне право». Київ : НАУ, 2021. № 2 (59). С.62-70.

81. Черниш Р. Ф. Фейк як один із інструментів негативного впливу на національну безпеку України в умовах ведення гібридної війни // Часопис Київського університету права. 2019. № 2. С. 109-114.

82. Чаплінська Ю. Кіберкультура та кібербезпека в умовах війни: психологічний практикум : практичний посібник / Юлія Чаплінська ; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Київ, 2023. 80 с.

83. Шемчук В. В. Концептуальні підходи до розуміння інформаційної війни в сучасному світі // Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія : Юридичні науки. Том 30 (69). 2019. № 3. С. 29-35.

84. Шептицька, Л., Ременяк, О., Захарчин, Н. Досвід інформаційних війн в історії та сучасності як об'єкт досліджень сучасної науки та освіти // Проблеми гуманітарних наук : збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія : Історія. 2024. С. 35-43.

85. Шульська Н. М., Зінчук Р. С., Башманівський В. І. Фейкоінструментарій відення інформаційної війни в Україні: на матеріалі мови сучасних медіа // Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія : Філологія, журналістика. Том 34 (73). 2023. № 1. С. 274-279.

86. Що таке РЕБ та як це працює? // Суспільне. Культура. URL: <https://suspilne.media/culture/742961-so-take-reb-ta-ak-ce-pracue/> (дата звернення: 20.11.2024).

87. Яковчук В. С., Малець Б. І. Інформаційні війни в сучасному світі // Захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах : збірних тез доповідей IV Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених, курсантів та студентів. Львів : ЛДУ БЖД, 2020. 3 с.

88. Яшан О. Нацистська пропагандистська друкована продукція на території України (1941-1944 рр.) // Наукові записки. Серія : Історія. 2010. С. 161-165.

89. Fake News: Develop Your Fact-Checking Skills: Some News Literacy Vocabulary. URL: <https://researchguides.ben.edu/c.php?g=608230&p=4220191> (дата звернення: 22.11.2024).